

KS. JAN RADKIEWICZ

Istota małżeństwa

Historia uczy, iż cywilizacja i rozwój narodów zależą przede wszystkim od stanu ich rodzin. Małżeństwo i rodzina jest kolebką życia i miłości. Nie brak dzisiaj, niestety, symptomów poważnego kryzysu małżeństwa i rodziny. Problemy małżeństwa i rodziny były zawsze dla Kościoła przedmiotem szczególnej troski, przede wszystkim przez ukazanie prawidłowej koncepcji małżeństwa.

Sobór Watykański II podejmuje troskę o świętość małżonków (LG 6-7). Soborowe hasło brzmi: Rodzina Bogiem silna. Posoborowa odnowa liturgiczno-dogmatyczna wносиła nowego ducha „nową żywotność”.

Jan Paweł II na początku swego Pontyfikatu ogłosił hasło. „Przyszłość ludzkości idzie przez rodzinę”¹

Małżeństwo jest zjawiskiem społeczno-kulturalnym, a nie tylko wymysłem chrześcijańskim. Jest zatem rzeczywistością ogólnoludzką bez względu na charakter mono- czy poligamiczny. Po drugie, małżeństwo jest naturalną wspólnotą zaspakajającą naturalne pragnienia ludzkie (ludzkiej płci). Od strony socjologicznej jest małżeństwo pierwotną wspólnotą ludzką („*homo socialae*”). Małżeństwo jest ukazywane także jako sakrament i związek osób ochrzczonych w Chrystusie. Sakrament jako „znak” uobecnia Chrystusa i uaktualnia miłość Chrystusa do Kościoła. Kontekst cywilizacyjny obejmuje małżeństwo jako sakrament, jako konkubinaty i jako wolny związek (rodzaj hedonizmu).

Niniejsze opracowanie dotyczy istoty małżeństwa jako związku osób i sakramentu. Całość wypowiedzi będzie ujęta w trzech rozdziałach: biblijne podstawy małżeństwa, teologiczne rozumienie, pastoralne znaczenie.

1. BIBLIJNY WYMIAR ISTOTY MAŁŻEŃSTWA ALBO ISTOTA MAŁŻEŃSTWA W ZAMYŚLE BOŻYM.

Małżeństwo i rodzina są dziełem Bożym, tzn. pochodzą od Boga i są zorientowane na Boga. Wszelka doktryna, która nie brałaby pod uwagę tego Bożego początku małżeństwa, nie mogłaby znaleźć słusznego sposobu rozwiązywania problemów małżeńskich.

¹ Por. „*Familiaris consortio*”, n.86; „*List do rodzin*” z 1981 r.; „*Evangelium vitae*” z 1994r.

Pierwotny przekaz biblijny zawiera następujące elementy:

a) dwupłciowość rodzaju ludzkiego

Rdz 1,27: „Bóg stworzył mężczyznę i niewiastę...”

b) doświadczenie pierwotnej samotności

Rdz 2,18: „Nie jest dobrze, żeby mężczyzna był sam.”

Przewyciężenie samotności człowieka jest równocześnie ściśle określonym zadaniem (Rdz 2,23).

c) doświadczenie pierwotnej komplementarności

Rdz 2,23: „Ta jest kością z moich kości. Ta będzie się nazywała niewiastą, bo z mężczyzny została wzięta.”

Te elementy są odkrywaniem małżeństwa przez zamysł Boży.

Z teologii stworzenia wypływają jeszcze dwie delegacje:

a) dar prokreacji

Rdz 1,28: „Bądźcie płodni i rozmnażajcie się...”

Miłość małżeńska łącząca obydwójce małżonków jest płodna, połączona z rodzicielstwem. Sobór Watykański II uczy, uwzględniając kontekst biblijny, iż miłość ze swej istoty, nastawiona jest na rodzenie i wychowanie potomstwa (KDK, n. 48). Jest to udział w mocy stwórczej Boga. Małżonkowie czują się współpracownikami miłości Boga Stwórcy (KDK, n. 50). Bóg przekazuje człowiekowi władzę nad życiem i światem.

b) dar tworzenia wspólnoty (małżeństwa)

Rdz 2,24: „Dlatego opuści mężczyzna ojca i matkę ...,i staną się dwoje jednym ciałem.”

Chrystus mówiąc o głębokiej jedności mężczyzny i kobiety, dodaje: „A tak już nie są dwoje, lecz jedno ciało” (por. Mt 19,6). Jedność ta jest wypełniona relacjami międzyosobowymi.

Do zamysłu Bożego należy także uzasadnienie nierozzerwalności małżeństwa:

a) w akcie stwórczym Boga – Chrystus przechodzi ponad praktykami judaistycznymi (tzw. „List rozwodowy” Mojżesza) do pierwotnego znaczenia małżeństwa: „Na początku tak nie było”(Mt 19,8). Dodajmy do tego biblijny tekst z Rdz 1,27: „Stworzył ich jako mężczyznę i kobietę” Jan Paweł II przyznaje, iż małżeństwo domaga się nierozzerwalności dla dobra rodziny („*Familiaris consortio*”, n. 13).

b) personalistyczny wymiar nierozzerwalności – znana jest nam motywacja Chrystusa, który zabezpiecza źródło jedności małżeńskiej. Jest to zakaz cudzołóstwa, który ma bronić małżeństwa i rodziny. „Kto porzuconą weźmie, ten popełnia cudzołóstwo”; czy także: „Kto zostawi swoją żonę..., a weźmie inną...” (Mt 19,9). Modelem tej jedności podanej przez Chrystusa jest Jego (Chrystusa) miłość do Kościoła (Ef 5,25: „Wydał samego siebie...”).

2. TEOLOGICZNY WYMIAR MAŁŻEŃSTWA – CHRYSSTOCENTRYCZNO – EKLEZJALNY WYMIAR ISTOTY MAŁŻEŃSTWA

Najpełniejszym kluczem zrozumienia istoty małżeństwa jest rzeczywistość „Przymierza” Termin ten nie jest rozumiany jako relacja, kontrakt, umowa między mężczyzną i kobietą, ale jako miłość, tj. wymiana darów, bezinteresowny dar z siebie.

Przymierze jest drogą realizacji miłości dwojga osób: mężczyzny i kobiety. Sobór Watykański II (KDK, 48) określa ją jako wzajemne oddanie się sobie.

Mężczyzna i kobieta mają odzwierciedlać to przymierze, jakie Chrystus zawarł z Kościołem (Ef 5). Już Stary Testament określa je jako Przymierze między Bogiem i Jego Ludem (Oz 2,21; Iz 54). Tutaj zawiera się cała dogmatyka małżeństwa. Świat rozumie miłość jako uczucie, Kościół – jako bezinteresowny dar z siebie, tj. aż do ofiary z siebie. Św. Paweł pisze: „Oddajcie ciała Bogu jako woń przyjemną” Jest to nie tylko zaangażowanie emocjonalne, ale cała ekonomia ofiary, samospalania siebie (kenoza).

Chrystocentryzm małżeństwa chrześcijańskiego można opisać przez podwójną motywację:

- a) chrystologiczna motywacja poddania żon mężom:
„Żony bądźcie poddane mężom jak Panu” (Ef 5,22).
- b) chrystologiczna motywacja miłości żon przez mężów:
„Mężowie miłujcie swoje żony, bo i Chrystus umiłował Kościół” (Ef 5,25).

Już Sobór Watykański II podkreślał raczej aspekty psychiczne i moralne małżeństwa, aniżeli jego aspekt jurydyczny. Małżeństwo jest instytucją „trwałą”, a sprawia to przymierze małżeńskie, czyli nieodwracalna osobista zgoda (akt osobowy), ciągle aktualizowana, przez które małżonkowie „wzajemnie się sobie oddają...” (KDK, n. 47).

Cała teologia istoty małżeństwa wywodzi się z Księgi Rodzaju oraz z eklezjologii św. Pawła. Bóg stworzył człowieka na swój obraz. Tym obrazem Boga jest mężczyzna i kobieta. W porządku dzieła stworzenia małżeństwo otrzymało swoistą wielkość, tj. uczestnictwo w życiu Bożym (była to zapowiedź przyszłości, tego, co nadejdzie). W porządku dzieła Wcielenia otrzymało jeszcze większe znaczenie, ponieważ żyje związkiem Chrystusa z Kościołem.

Nowotestamentowa nauka o przymierzu małżeńskim, przypominiana przez Chrystusa, została objaśniona przez św. Pawła. Pawłowe „Tajemnica to wielka”(Ef 5,32) ukazuje zasadnicze powiązanie teologii małżeństwa z eklezjologią, odnosząc powołanie małżeńskie do zbawczej misji Chrystusa. Paweł pokazuje więź między Bogiem a człowiekiem, która buduje związek mężczyzny i kobiety w kierunku wspólnoty rodziny, wspólnoty życia i

miłości. Małżeństwo Adama i Ewy było zapowiedzią przymierza Boga z Ludem, a następnie związku Chrystusa z Kościołem. Jedność małżonków jest udziałem w jedności Chrystusa i Kościoła.

Wzajemna zgoda wyrażona przez małżonków przenosi małżeństwo z dziedziny natury w dziedzinę łaski. Wówczas cała rzeczywistość ich wspólnego życia jest znakiem sakramentalnym. Sam akt zawarcia przymierza (*consensus*) jest znakiem sakramentalnym. Ten akt to chcenie, obecność, zaangażowanie i uczestnictwo oraz zobowiązanie wzajemne. Przez miłość osobową człowiek wchodzi w kontakt z transcendencją (z Bogiem). Każde małżeństwo jako rzeczywistość należąca do porządku stworzenia posiada znamię sakralności.²

Pozostaje jeszcze do omówienia kwestia godności małżeństwa i małżonków, skoro małżeństwo jest związkiem przymierza osobowego. To daje specyficzną godność małżonków, co środowiskowo (osoby trzecie) zobowiązuje do poszanowania instytucji przymierza małżeńskiego, oraz zobowiązuje samych małżonków do poszanowania własnej godności (problem nierozzerwalności, wierności, uczciwości, zakaz zdrady i rozwodu). Małżeństwo jest wspólnotą ciał, pragnień, dążeń, celów, i dlatego stanowi sposób realizacji życiowego zadania, powołania i przeznaczenia. Wyrazem tego jest wspólnota stołu, dachu i łoża. Natomiast wspólnota przeznaczenia (zbawienie dusz) jawi się jakby wyjęta z tego małżeńskiego przymierza.

Więź małżeńska zawdzięcza istnienie związkowi Chrystusa z Kościołem. To miłość Boga skonkretyzowana w jedności Chrystusa i Kościoła jest źródłem i przyczyną każdej wspólnoty małżeńskiej.³ Małżeństwo jest zatem skutecznym znakiem Chrystusa i Kościoła, gdyż buduje Kościół i jest tzw. „Kościółem domowym”. Miłość małżeńska włącza się w miłość Bożą, głosi Sobór Watykański II, oraz „doznaje wzbogacenia przez odkupieńczą moc Chrystusa i zbawczą działalność Kościoła” (KDK, n. 48; KK, n. 7 i 41). Daje ona nowe horyzonty łaski.

Łaska sakramentu małżeństwa wypływa z samego przymierza małżeńskiego – od strony ontycznej zawartego w Chrystusie. Jest ona podwójna:

- a) łaska budowania (podtrzymywania) wspólnoty miłości
- b) łaska budowania (podtrzymywania) wspólnoty życia.

To są łaski stanu, które należy rozumieć personalistycznie, a nie reistycznie. Dwoje ludzi spotyka się i łączy w Chrystusie ze sobą

² Por. K. R a h n e r, *Die Ehe als Sakrament*, w: Th J 14(1971), s. 268-269.

³ Por. J G r z e ś k o w i a k, *W sprawie znaku sakramentalnego małżeństwa chrześcijańskiego*, w: Roczniki teologiczno-kanoniczne 6(1981), s. 23.

(„*communio personarum*”)⁴, co stanowi przyczynek dla duszpasterstwa i duchowości chrześcijańskiego małżeństwa i rodziny.

3. KERYGMATYCZNY WYMIAR ISTOTY MAŁŻEŃSTWA

Istota prowadzi zawsze do skutków, tym razem do owocu małżeństwa. Jego efektami są łaski stanu i odpowiedzialne rodzicielstwo.

A. Łaski stanu od strony moralnej:

- a) łaska przyjęcia nowego życia: od poczęcia – poprzez rodzenie – do wychowania. Skuteczne oddziaływanie, to przeciwstawienie kulturze śmierci chrześcijańską Ewangelię życia (zasadniczą koncepcję chrześcijańskiej Ewangelii życia nakreśla Jan Paweł II w „*Evangelium vitae*”).
- b) Łaska budowania wspólnoty: To zadanie rozpatruje teologia rodziny jako „Kościoła domowego” Sobór Watykański II (KDK, n. 48) określa chętnie małżeństwo i rodzinę wspólnotą („*communitas*”). Ta wspólnota nie tylko łączy osoby, lecz także jest wspólnotą życia i miłości małżeńskiej.⁵

B. Przymioty małżeństwa: mają one uwypuklić ekonomię łaski sakramentu małżeństwa. Miłość, wierność i uczciwość mają być w służbie małżeństwa i rodziny. Inaczej, przysięga małżeńska byłaby zwykłym, pustym zobowiązaniem, niczemu nie służącym. Paweł VI uwypukla jeszcze jeden przymiot małżeństwa, mianowicie płodność, „która nie wyczerpuje się we wspólnocie małżonków, ale zmierza również ku swemu przedłużeniu i wzbudzeniu nowego życia”⁶ W jej ramach mieści się mentalność „pro life”, wstrzemięźliwość małżeńska, odpowiedzialne rodzicielstwo. Mentalność „pro life” opiera się na przeświadczeniu, iż życie jest darem, który należy przyjąć i rozwinąć zgodnie z jego naturą, powołaniem i przeznaczeniem. Wstrzemięźliwość małżeńska dotyczy wewnętrznego ładu pomiędzy „naturalnym prawem płodności”,⁷ a wolną decyzją małżonków stanowiących „*communio personarum*” (wspólnota ciał oparta na sublimacji uczuć, czyli podporządkowanie uczuć niższego rzędu

⁴ Por. Jan Paweł II w „Katechezach o małżeństwie”, wspólnotę osób określa jako dar Boży; 14.XI.1979 r.; ZM 30 (1980) 8-9, s. 103-104; *Familiaris consortio*, n.12 i 13.

⁵ Jan Paweł II pisze o zadaniach rodziny chrześcijańskiej w „*Familiaris consortio*”, w przywracaniu sacrum do rodziny, tj. uświadamianiu, iż jest „Kościołem domowym”, wspólnotą wierzących (n.51-54), w dialogu (n.55-62) i w służbie człowiekowi (n. 63-64).

⁶ „*Humanae vitae*”, n.9.

⁷ Jak wyżej, n. 11.

wartościom wyższym, czego wyrazem może być np. pozaerotyczne odniesienie osobowe małżonków do siebie samych). Odpowiedzialne rodzicielstwo jest odpowiedzialnością małżonków na „obowiązki wobec Boga, wobec siebie samych, rodziny i społeczeństwa, przy należyтым zachowaniu porządku rzeczy i hierarchii wartości”⁸

B. Małżeństwo i rodzina jako Kościół domowy

Małżeństwo i rodzina nie są rzeczywistościami li tylko socjologiczno-kulturowymi, ale teologiczno-eklezyjalnymi, przez to, że odzwierciedlają ontyczny związek Chrystusa ze swoim Kościołem, zarówno co do tożsamości, jak i pełnienia swoich funkcji.

1. Odpowiedzialne rodzicielstwo

W obowiązku przekazu życia drogą odpowiedzialnego rodzicielstwa nie chodzi o jakąkolwiek dowolność lub postępowanie na własną rękę, ale o konieczność dostosowania swojego postępowania do pierwotnego zamysłu Boga Stwórcy wyrażonego przede wszystkim w Objawieniu Bożym, a także w stałym nauczaniu Kościoła, dostrzegającego w małżeństwie i w rodzinie płaszczyznę oddziaływania duszpastersko-ewangelizacyjnego. To podstawowe zadanie małżonków, które jest udziałem w stwórczej mocy Boga, wymaga chrześcijańskiej odpowiedzialności, przede wszystkim respektowania w pełni obiektywnego porządku moralnego.

2. Duchowość małżeńska

Duchowość małżeńska opiera się na ściśle określonym systemie wartości wyływającego z sakramentu małżeństwa i z natury samej rodziny. Wyrazem duchowości małżeńskiej jest świadectwo, zgodnie z zamysłem samego Chrystusa wyrażonym w słowach: „Wy jesteście solą ziemi... Wy jesteście światłem świata. Tak niech świeci wasze światło przed ludźmi, aby widzieli wasze dobre czyny, i chwalili Ojca, który jest w niebie” (Mt 5,12-16). Kościół w swojej formacji małżeństwa i rodziny kładzie silny akcent na konieczność dawania świadectwa chrześcijańskiego systemu wartości, co wyraża motywacja błogosławieństwa nowożeńców: „Pośród świata bądźcie świadkami, że Bóg jest miłością, aby strudzeni i ubodzy doznawszy waszej pomocy, przyjęli was kiedyś do wiekuistego domu Ojca” (Ordo). W świetle nauczania Kościoła cała duchowość małżeńska tkwi w oddaniu się sobie małżonków zaślubionych w obliczu Boga i wobec wspólnoty Kościoła (por. KK 11; Paweł VI „*Humane vitae*”; Jan Paweł II „*Familiaris consortio*”). Współczesna rodzina chrześcijańska – tradycyjna i wielopokoleniowa – zawsze była nośnikiem ewangelicznych wartości dając świadectwo tym, iż jej członkowie pracowali na rzecz całej wspólnoty ludzkiej i wspólnoty Kościoła.

3. Styl życia małżeńskiego

⁸ Jak wyżej, n. 10.

Styl życia chrześcijańskich małżonków jest sposobem realizacji pośród świata podstawowego chrześcijańskiego powołania, jakim jest świętość. Wyrazem tej świętości jest szeroko pojęty rytuał życia małżeńskiego i struktury wewnątrzrodzinnej (por. posłuszeństwo, przełożenie, wychowanie, itp.).

Refleksja na temat istoty małżeństwa i wpływających z niej wniosków przyczynia się do głębszego pojmowania samego małżeństwa i rodziny dzięki przeniesieniu akcentu z psychologiczno-socjologicznego rozumienia tych rzeczywistości na bardziej teologiczno-eklezyjalny, zarówno w samym przepowiadaniu, jak i w teologii pastoralnej. Wynikiem takiego przesunięcia akcentów daje możliwość jeszcze większego podniesienia autorytetu małżeństwa i rodziny, które zawsze pozostaną, nie tylko podstawową komórką społeczeństwa, ale wręcz stanowić będą o przyszłości świata i Kościoła.

Konieczność coraz pełniejszego ukazywania rzeczywistości małżeństwa i rodziny z jednej strony stawia czoła współczesnym wyzwaniom, natomiast z drugiej strony przeciwstawia coraz bardziej szerzącym się tendencjom jednostronnego widzenia małżeństwa jak i rodziny li tylko z punktu widzenia skrajnie laickiego (por. lansowanie swobody obyczajów, demoralizująco-wulgaryzujące wzorce, lekceważący stosunek do więzi wewnątrzrodzinnych jak i atmosfery życia rodzinnego itd.).